

5. Perheen keskinäiset suhteet

Keskustele perheen kanssa mielenterveys- tai päihdeongelmien merkityksestä perheen jäsenten keskinäisiin suhteisiin, sillä

- **on vahvaa näyttöä, että vanhempien mielenterveys- tai päihdeongelmat saattavat aiheuttaa muutoksia perheen jäsenten keskinäisiin suhteisiin, rooleihin ja vastuuseen perheessä. (A)**

Lapset kuvasivat toimivansa vastuunkantajana ja huolehtivana hoitajana, kun vanhemmalla oli mielenterveysongelma. Lapset kuvasivat huolehtivansa kotitöistä, vanhemmistaan ja sisaruksistaan.

Laadullisten tutkimusten järjestelmällisessä katsauksessa ja metasynteessissä¹ (n = 22 tutkimusta) tarkasteltiin lasten kokemuksia oman vanhemman vakavasta mielenterveyden sairaudesta. Tutkimuksiin osallistuneet lapset ja nuoret olivat 5–26-vuotiaita. Aineisto analysoitiin Sandelowskin ja Barroson laadullisella metasynteessin -menetelmällä. Katsaukseen valitut tutkimukset oli tehty Euroopassa (n = 14), Australiassa (n = 1), Pohjois-Amerikassa (n = 2) ja Lähi-Idässä (n = 1).

Tutkimuksen menetelmällinen laatu: JBI 10/10, kriteeri 9 N/A

Sovellettavuus suosituksessa: Hyvä

Kommentti: Tulos perustuu 22 tutkimukseen. Tarkka osallistujamäärä selvinnyt julkaisusta:

- Children (average age 12 years) to 40 parents who were on the Care Programme / lasten määrä ei ilmennyt taulukosta
- First round: 27 girls, 13 boys (10–19 years) Second round: 17 girls, 11 boys (10–19 years) / nämä saattoivat olla samoja osallistujia, mutta se ei ilmennyt taulukosta

Lapset ja nuoret, joiden vanhemmalla oli päihdeongelma, **ottivat hoivavastuun** muista perheenjäsenistä. Heistä tuntui ennalta-arvaamattomalta, kun vanhempi päihteiden käytön lopettuaan otti vanhemman roolin takaisin. (n = 27 tutkimusta)

Lapset ja nuoret, joiden vanhempi käytti päihteitä, kokivat joutuvansa elämäänsä ennakoimattomuuden keskellä ja kokivat turvattomuutta perheessä. Vanhemman päihteiden käytön vaihtelu kokonaan niiden käytöstä pidättäytymisen ja niiden liikakäytön välillä aiheutti nuorille yleistä epävarmuutta ja kokemusta epäjohtonmukaisesta vanhemmuudesta. Myös jaksoina, jolloin vanhempi ei käyttänyt päihteitä, lapset ja nuoret saattoivat ahdistua ja huolestua siitä, milloin käyttö alkaa uudelleen. Suhde vanhempiin saatettiin kokea ennalta-arvaamattomaksi, jossa vanhemman ja lapsen väliset rakkauden ja kiintymyksen tasot vaihtelivat jatkuvasti. Perheen keskinäiset suhteet saattoivat olla vihamielisiä ja manipulatiivisia ja perheen jäsenten välillä riitoja, kireyttä ja konflikteja. Vanhemman päihteidenkäytöllä saattoi olla myös vaikutuksia perheen asumisjärjestelyihin ja elämäntyyliin, jotka saattoivat vaikuttaa negatiivisesti lapsen ja nuoren kokemukseen kodin ja vanhempien turvallisuudesta. (n = 12 tutkimusta)

Laadullisten tutkimusten järjestelmällisessä katsauksessa² (n = 35 tutkimusta) tarkasteltiin lasten ja nuorten kokemuksia, koettuja vaikutuksia ja selviytymiskeinoja tilanteissa, joissa heidän vanhempansa käyttivät päihteitä. Tutkimuksiin osallistuneet lapset ja nuoret aikuiset olivat 4–30-vuotiaita. Aineistot analysoitiin kolmiportaisella temaattisella

Hotus-hoitosuositus:

Vanhemman mielenterveys- tai päihdeongelma: Lasten ja nuorten hyvinvoinnin tukeminen

Näytönastekatsauskooste (NAK 8–9)

Hotus

sisällönanalyysillä. Katsaukseen valitut tutkimukset oli tehty Euroopassa (n = 21), Pohjois-Amerikassa (n = 5), Aasiassa (n = 5), Oseaniassa (n = 2), Etelä-Amerikassa (n = 1) ja Afrikassa (n = 1) sekä julkaistu vuosina 1996–2021.

Tutkimuksen menetelmällinen laatu: JBI 10/10, kriteeri 9 N/A

Sovellettavuus suosituksessa: Hyvä

Kommentti: Sisäänottokriteerinä oli ikä tai iän keskiarvo ≤ 25 vuotta.

Lapset kokivat, että vanhempien mielenterveysongelmat vaikuttivat heidän **ja vanhempien väliseen suhteeseen**. Lapset murehtivat tulevaisuuttaan, kun vanhemmalla oli mielenterveysongelma. He yrittivät piilottaa omat negatiiviset tunteensa tilanteessa eivätkä halunneet kuormittaa vanhempansa, jotta hän voisi paremmin.

Laadullisten tutkimusten järjestelmällisessä katsauksessa³ (n = 8 tutkimusta, N = 91 tutkittavaa) tarkasteltiin lasten kokemuksia oman vanhemman mielenterveyden häiriöistä. Tutkimukseen osallistuneet lapset olivat 5–18-vuotiaita (tyttöjä 55 %, n = 50). Katsaukseen valittujen tutkimusten aineistot oli kerätty haastatteluilla (n = 8 tutkimuksessa) sekä havainnoimalla (n = 1 tutkimuksessa). Katsauksen aineisto analysoitiin temaattisella sisällönanalyysillä. Katsaukseen valitut tutkimukset oli tehty Kanadassa (n = 3), Iso-Britanniassa (n = 2), Ruotsissa (n = 1), Yhdysvalloissa (n = 1) ja Belgiassa (n = 1) sekä julkaistu vuosina 1997–2013.

Tutkimuksen menetelmällinen laatu: JBI 10/10, kriteeri 9 N/A.

Sovellettavuus suosituksessa: Hyvä

Kommentti: Tulos perustuu kolmeen tutkimukseen.

Vanhemmat, joilla oli mielenterveysongelma, kokivat sen vaikuttavan vanhemmuuteensa. Vanhemmat olivat huolissaan siitä, että heidän sairastumisensa mielenterveysongelmaan oli johtanut siihen, että lapset olivat joutuneet ottamaan vanhemman roolin.

Järjestelmällisessä katsauksessa⁴ (n = 8 kokeellista tutkimusta, N = 428 osallistujaa; n = 16 laadullista tutkimusta, N = 604 osallistujaa) tarkasteltiin psykiatrista laitoshoidon tarvitsevien vanhempien ja heidän lastensa välisten suhteiden tukimuotoja sekä vanhempien kokemuksia vanhemmuudesta psykiatrisessa sairaalaympäristössä. Katsauksen määrällinen aineisto analysoitiin kuvailevin tilastollisin menetelmin ja laadullinen aineisto 3-vaiheisella temaattisella sisällönanalyysillä. Katsaukseen valitut tutkimukset oli tehty Iso-Britanniassa (n = 6), Saksassa (n = 7), Yhdysvalloissa (n = 5), Tanskassa (n = 2), Australiassa (n = 2), Kanadassa (n = 1), Etelä-Afrikassa (n = 1), Kreikassa (n = 1) ja Norjassa (n = 1) sekä julkaistu vuosien 1988–2019 välillä.

Tutkimuksen menetelmällinen laatu: JBI 9/10, puute kriteerissä 3, kriteeri 9 N/A.

Sovellettavuus suosituksessa: Hyvä

Kommentti: Tulos perustuu yhdeksään tutkimukseen.

- **lapset ja nuoret, joiden vanhemmalla on päihdeongelma, pyrkivät monin tavoin varmistamaan turvallisuutta perheessä. (A)**

Päihteitä käyttävien vanhempien lapset ja nuoret **pyrkivät kontrolloimaan kontrolloimattonta, eli luomaan turvallisuutta perheessä** itselleen ja sisaruksilleen. He saattoivat olla

jatkuvasti valppaita huomaamaan merkkejä ja vihjeitä, jotka viittaavat päihteiden käytön lisääntymiseen, tulevaan konfliktiin tai väkivaltaan. Lapset ja nuoret saattoivat pyrkiä kontrolloimaan vanhempansa päihteidenkäyttöä ja konflikteja erilaisin toiminnallisilla ja sanallisilla keinoin.

Laadullisten tutkimusten järjestelmällisessä katsauksessa² (n = 35 tutkimusta) tarkasteltiin lasten ja nuorten kokemuksia, koettuja vaikutuksia ja selviytymiskeinoja tilanteissa, joissa heidän vanhempansa käyttivät päihteitä. Tutkimuksiin osallistuneet lapset ja nuoret aikuiset olivat 4–30-vuotiaita. Aineistot analysoitiin kolmiportaisella temaattisella sisällönanalyysillä. Katsaukseen valitut tutkimukset oli tehty Euroopassa (n = 21), Pohjois-Amerikassa (n = 5), Aasiassa (n = 5), Oseaniassa (n = 2), Etelä-Amerikassa (n = 1) ja Afrikassa (n = 1) sekä julkaistu vuosina 1996–2021.

Tutkimuksen menetelmällinen laatu: JBI 10/10, kriteeri 9 N/A.

Sovellettavuus suosituksessa: Hyvä

Kommentti: Tulos perustuu 36 tutkimukseen. Sisäänottokriteerinä oli ikä tai iän keskiarvo ≤ 25 vuotta.

Lähteet

1. Dam K, Hall EOC. Navigating in an unpredictable daily life: a metasynthesis on children's experiences living with a parent with severe mental illness. *Scandinavian Journal of Caring Sciences* 2016; 30: 442-457. DOI: 10.1111/scs.12285.
2. Muir C, Adams EA, Evans V, Geijer-Simpson E, Kaner E, Phillips SM, Salonen D, Smart D, Winstone L, McGovern R. A systematic review of qualitative studies exploring lived experiences, perceived impact, and coping strategies of children and young people whose parents use substances. *Trauma, Violence & Abuse* 2023; 24: 3629-3646. DOI: 10.1177/15248380221134297.
3. Yamamoto R, Keogh B. Children's experiences of living with a parent with mental illness: A systematic review of qualitative studies using thematic analysis. *Journal of Psychiatric and Mental Health Nursing* 2018; 25: 131-141. DOI: 10.1111/jpm.12415.
4. Dunn A, Christiansen H, Elsby-Pearson C, Kramer J, Swinburn E, Platt B, Cartwright-Hatton S. Psychiatric in-patients who are parents: what interventions are tailored to their needs and how do they experience care? A systematic review and data synthesis. *BJPsych open* 2023; 9: e111. DOI: 10.1192/bjo.2023.67.